Marcel Spierts over de sociale professional

'Stille kracht, word een verbinder'

De sociale professional staat in het middelpunt van de belangstelling en is tegelijkertijd naarstig op zoek naar de juiste invulling van zijn/haar belangrijke rol. Marcel Spierts geeft advies: 'Vertel verhalen, verwoord je standaarden, verenig je, en verbreed je identiteit.' *Jurja Steenmeijer*

Dankzij de opkomst van de participatiesamenleving staan sociale professionals plotseling in het hart van de maatschappelijke ontwikkelingen. Oei, dat is even schrikken voor ze! Dat is even wennen voor de stille krachten van de voormalige verzorgingsstaat! Wat heb je nu te zeggen, nu zo veel ogen op jou gericht zijn? Wat heb je te bieden, sociale professional? Marcel Spierts heeft er ideeën over. Hij helpt organisaties op het terrein van sociaal werk, educatie en cultuur om de rol van sociale en publieke professionals beter te begrijpen en te benutten. Hij schreef het boek *De stille krachten van de verzorgingsstaat*. Aan hem vraagt Sozio wat de sociale professional te doen staat.

Maar voordat we hem aan het woord laten, eerst een citaat van iemand anders: 'Sociale professionals nemen te weinig het woord en kunnen slecht verwoorden wat ze doen, mengen zich te weinig in openbare debatten over de verzorgingsstaat en hun eigen positie daarin, hun blik is te veel naar binnen gericht, ze hebben geen eigen verhaal.' Deze stevige teksten sprak Lies Schilder in november 2015. Ze deed dat tijdens het eerste jaarcongres van de gloednieuwe Beroepsvereniging van Professionals in het Sociaal Werk (BPSW, zie kadertekst), waarvan zij directeur is. Volgens Schilder zetten sociale professionals zich op een 'stille' manier in de samenleving in. Alleen nemen ze dat 'stille' vaak te letterlijk.

Baboesjka

Stilte is iets wat je van Marcel Spierts niet hoeft te verwachten. Hij heeft zich – wellicht meer dan wie ook – verdiept in het vak van sociale professional, en praat er graag over. Voor zijn publicatie bestudeerde Spierts nauwkeurig het verleden. En in dat verleden is volgens hem het antwoord te vinden op de vraag: 'Wat nu, sociale professional?'

Marcel Spierts: 'Ik heb iets ontdekt over sociaal-culturele professionals wat in mijn ogen van belang is voor alle sociale professionals, zelfs voor alle publieke professionals. Mijn ontdekking is het makkelijkst te visualiseren aan de hand van een baboesjka (ook wel matroesjka genoemd). Je weet wel, dat is zo'n holle houten pop waarin steeds kleinere poppen blijken te zitten. De grootste baboesjka zijn de publieke professionals, zoals politieagenten, verpleegkundigen en docenten. In de kleinere baboesjka bevindt zich de groep van sociale professionals, zoals SPH'ers, maatschappelijk werkers en sociaal-culturele professionals. In de nog kleinere baboesjka vind je de diverse soorten sociaal-culturele professionals: opbouwwerkers, sociaal-cultureel werkers en jongerenwerkers. Wie nu

'Sociale professionals kunnen laten zien hoe je met burgers samenwerkt om maatschappelijke problemen op te lossen.'

foto Johannes Abeling

de geschiedenis bestudeert – zoals ik heb gedaan –, ontdekt dat sociaal-culturele professionals altijd bezig zijn geweest om problemen die zich afspelen op het individuele niveau te verheffen tot publieke thema's. Dat maakt hen tot een voorbeeld voor andere publieke professionals, voor de andere baboesjka's dus.'
De kracht van sociaal-culturele professionals was altijd dat ze mensen hielpen om hun democratisch bewustzijn te ontwikkelen. Sociaal-culturele professionals brengen mensen in contact met elkaar – ook mensen van verschillende achtergronden – en leren hun om onderling samen te werken. Deze aanpak waaide in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw over uit Amerika en werd al snel een belangrijke en richtinggevende manier van denken in Nederland. Maar vanaf de jaren zeventig bleef dit werken aan 'democratische vaardigheden' een beetje liggen.

Transitie zonder traditie

Marcel Spierts is ervan overtuigd dat democratische vaardigheden in onze tijd weer steeds belangrijker worden voor publieke professionals (ofwel de grootste baboesjka) – vooral omdat er in deze tijd veel verandert in de verhouding tussen burgers, professionals en bestuurders. Sociale professionals (de iets kleinere baboesjka) hebben zoals gezegd een traditie in het werken aan democratische vaardigheden. 'Zij kunnen nu het voortouw nemen,' meent Spierts. 'Zij kunnen laten zien hoe je met burgers kunt samenwerken om maatschappelijke problemen op te lossen. En vooral hoe je dat op een democratische manier doet.'
Koester je verleden en trek er lering uit, zegt Marcel Spierts. 'In de transitie zijn we op weg zonder achteruitkijkspiegel. Met name bestuurders en politici kijken alleen naar voren en doen behoorlijk negatief over het verleden. Sociale professionals zouden "paternalistisch" zijn en "van alles van mensen overnemen". Geloof me, het zijn allemaal mythes. Mijn stelling is dat er sprake is van een transitie zonder traditie. Dat is niet verstandig. Ik snap wel dat de overheid zaken anders wil, maar *gebruik* het verleden in plaats van dat je ermee breekt. Daarom is het zo ontzettend belangrijk om het inherent democratische karakter van het werk te benadrukken: het kan een nieuwe legitimatie bieden voor het werk.'
Maar is er nog wel ruimte voor de professional, nu de overheid zo zwaar inzet op burgerinitiatieven, spontane inzet en actieve solidariteit? Spierts: 'Juist nu zijn professionals nodig om mensen daarbij te helpen. Dat vergt wel een heel subtiele aanpak. Als je professionals terugtrekt, dan zullen sommige burgers het wel op-

pakken, ze zullen actief worden. Maar anderen doen dan juist niets. Er zullen ook heel veel mensen zijn die het wel zouden kunnen maar er simpelweg niet toe komen, omdat ze niet uitgedaagd en gestimuleerd worden. Daar heb je professionals voor nodig.'

Verhalen vertellen

Om aan bestuurders overtuigend duidelijk te maken wat ze kunnen betekenen, moeten sociale professionals drie stappen zetten, adviseert Spierts. De eerste stap is dat sociale professionals verhalen gaan vertellen over hun werk. Op die manier kunnen ze de gelaagdheid van het werk beter inzichtelijk maken.
'Dat klinkt heel simpel, maar het is al dertig jaar niet gebeurd. Dat heeft te maken met wat ik noem het "post-Achterhuis-syndroom" [in 1979 beweerde filosoof Hans Achterhuis in zijn boek *De markt van welzijn en geluk* dat professionele werkers de burger afhankelijk maakten en dat de burger daardoor zijn eigen verantwoordelijkheid niet meer nam, red.]. Het werk kreeg destijds een enorme knauw, waar het nooit volledig van is hersteld. Ik ben ervan overtuigd dat we daar uit kunnen komen door verhalen over het werk te vertellen. Wat ben je tegengekomen in concrete situaties, hoe ben je daarin te werk gegaan? In eerste instantie kun je die verhalen gewoon onderling vertellen, daardoor bouw je als professional aan zelfbewustzijn. Je zult dan ook zien dat het werk van professionals raakt aan de kern van de democratie. Daarmee heb je iets in handen waarmee je tegen bestuurders kunt zeggen: "Kijk, dit is wat wij kunnen bieden om jouw problemen mee op te lossen."' [Zie ook het artikel over storytelling op pagina 30, red.]
Verhalen vertellen is niet voldoende, want professionals hebben nog niet de positie dat er aandachtig naar hen geluisterd wordt. De tweede noodzakelijke stap is volgens Spierts dan ook dat sociale professionals 'interne coalities' sluiten, zowel met vakgenoten als binnen hun eigen organisatie. Dat is niet alleen nodig om je verhaal goed voor het voetlicht te brengen, maar ook om als professional grip te houden op alles wat op je afkomt. 'Interne coalitie' betekent dat alle lagen in de organisatie moeten samenwerken: professionals, managers en de directeur. 'Directeuren van organisaties roepen heel makkelijk dat sociale professionals hun verhalen meer voor het voetlicht moeten brengen. Maar ze hebben daar de steun van het management bij nodig. Gezamenlijk moeten ze komen tot een alomvattende visie. Als directeur of manager kun je die taak niet simpelweg bij de professionals neerleggen.'
De derde stap bestaat uit het sluiten van coalities met stakeholders (bestuurders, politici, woningbouwverenigingen, onderwijs en politie). 'Door verhalen te vertellen, kun je laten zien wat je in huis hebt om de wensen van stakeholders te realiseren. Het wordt dan een samenwerking met drie lagen. En op die manier is het mogelijk om bestuurders en politici te overtuigen van de meerwaarde van je werk.'

Verbindende professionalisering

Spierts roept op tot wat hij noemt 'verbindende professionalisering'. Daarmee doelt hij op een samenhangende ontwikkeling van professionaliteit, vakmanschap en ambachtelijkheid. 'Professionaliteit heeft vooral betrekking op de verhouding tussen beroep en de samenleving: Hoe opereer je daarin? Hoe vertegenwoordig je je vak? Vakmanschap heeft te maken met de beroepsstandaarden en goed werk leveren. Ambachtelijkheid gaat over de subjectieve dimensie van het beroep en de kwaliteiten die je nodig hebt: de duizend kleine alledaagse handelingen die bij elkaar opgeteld het ambacht vormen. Denk aan afwegingen zoals: "Kies ik nu voor confrontatie of voor een arm om de schouder? Doe ik nu iets of wacht ik even? Spring ik erbovenop of wacht ik rustig af waar het heen gaat?"'
Wat Spierts opvalt, is dat de professionaliseringsprocessen die worden opgetuigd in de slipstream van de Wmo vooral gaan over professionaliteit en veel minder over vakmanschap of ambachtelijkheid. Hij noemt het voorbeeld van de beroepsregistratie: 'De beroepsregistratie gaat over professionaliteit in verbinding met vakmanschap. Maar over ambachtelijkheid gaat het niet. Een ander punt dat me bevreemdt, is dat professionals zelf geen eigenaar van de professionaliseringsprojecten zijn. Ik zou zeggen: draai het om! Begin met het geven van ruimte aan de profes-

'Koester variëteit en diversiteit, want daarin zit de kracht van sociaal werk'

'Verenig je onder de vlag van het sociale werk, want dat vergroot de herkenbaarheid en erkenning van het beroep.'

foto Johannes Abeling

sionals om hun eigen ambachtelijkheid vorm te geven. Dat wordt vervolgens het vliegwiel voor professionalisering. Vanuit ambachtelijkheid kunnen professionals bouwen aan de standaarden van het beroep en het verwoorden ervan. En vervolgens kunnen zij zich richten op de bredere verstandhouding met de samenleving, de legitimering van het beroep.'
In den lande ziet Marcel Spierts initiatieven die hem hoopvol stemmen. 'Ik denk aan de master Social Work, die professionele verdieping en verbreding biedt aan ambitieuze social workers met ten minste drie jaar werkervaring op hbo-niveau. Ik denk ook aan Krachtproef, een netwerk van meer dan honderd opbouwwerkers die willen voorkomen dat burgerkracht van bewoners passend wordt gemaakt bij de agenda van anderen, in plaats van andersom. De beroepsvereniging BPSW kan hierin een stimulerende rol vervullen. Zo kun je "communities of practice" vormgeven die inhoudelijk innovatief zijn, en die ervoor zorgen dat professionals weer aan het roer komen te staan van hun eigen professionalisering.'

Gelaagde beroepsidentiteit

De beroepsvereniging BPSW koos enkele jaren geleden (toen nog onder de naam NVMW) voor verbreding van de beroepsgroep met behoud van de verschillende identiteiten (zie kadertekst). Wat vindt Spierts daarvan? 'Ik ben het daar heel erg mee eens,' antwoordt hij. 'Ik roep professionals altijd op om een gelaagde beroepsidentiteit op te bouwen. Dus om zowel maatschappelijk werker, opbouwwerker of jongerenwerker te zijn als sociaal werker. Denk weer aan de baboesjka. Al deze beroepen hebben een gemeenschappelijke kern gemeen, maar hun achtergronden lopen uiteen. We moeten er niet naartoe dat iedereen hetzelfde doet. Juist het feit dat sommige professionals zich hebben bekwaamd op specifieke terreinen, maakt de samenwerking vruchtbaar. Als je gaat samenwerken met mensen die allemaal hetzelfde kunnen, dan is dat een veel minder rijke samenwerking. Mijn oproep aan professionals luidt: verenig je onder de vlag van het sociale werk, want dat vergroot de herkenbaarheid en de erkenning van het beroep. Iedereen heeft daar baat bij. Maar zorg daarbinnen dat je de diversiteit en variëteit overeind houdt. En dat je variëteit niet als een probleem ziet, maar als een kans. In dat opzicht is het sociaal werk in Nederland uniek, want die variëteit is nergens anders in de wereld zo sterk als bij ons. Dat is historisch zo gegroeid. Er wordt wel eens gezegd dat het opbouwwerk is voortgekomen uit het maatschappelijk werk na de Tweede Wereldoorlog, maar dat klopt niet. Opbouwwerk bestond al aan het einde van de negentiende eeuw. Het sociaal-cultureel werk en het jongerenwerk ontstonden naast het maatschappelijk werk, en zij hebben zich relatief zelfstandig ontwikkeld. Koester de variëteit en diversiteit; gooi ze niet overboord, want daarin zit juist de kracht. Zoek elkaar op, en versterk en ontwikkel gezamenlijk het sociaal werk, maar be-

foto BPSW

VAN NVMW TOT BPSW

In 1947 werd de eerste beroepsvereniging voor maatschappelijk werkers opgericht: de Nederlandse Bond van Maatschappelijk Werkers. In de loop van de geschiedenis hebben verschillende beroepsgroepen aansluiting gevonden bij deze bond, die vanaf 1969 de naam NVMW droeg en een fusie was van de twee bestaande beroepsverenigingen. In de periode van 1978 tot 1988 werd een poging gedaan om te verbreden tot de Nederlandse Organisatie van Welzijnswerkers (NOW). Dat lukte niet en sinds 1988 hebben de maatschappelijk werkers weer hun 'eigen' beroepsvereniging. Sindsdien hebben afzonderlijke beroepsgroepen – met wisselend succes – beroepsverenigingen opgericht. Sociaal-agogen, jeugdzorgwerkers en opbouwwerkers zochten de samenwerking met de NVMW. Dat leidde tot een nieuwe strategische koers: verbreden met behoud van eigen identiteiten. In april 2015 besliste de ledenvergadering dat een naamswijziging recht zou doen aan deze nieuwe koers. Sinds dat moment heeft de NVMW een nieuwe naam: Beroepsvereniging van Professionals in het Sociale Werk – BPSW. Voor een uitgebreide beschrijving van de geschiedenis: zie www.canonsociaalwerk.eu en www.bpsw.nl

houd je eigenheid. Wat niet werkt, is proberen om geforceerd tot eenheid te komen. Dus: geen eenheid zonder eigenheid.'

Sociaal werker

Spierts beseft dat het realiseren van zijn wens veel tijd en energie zal vergen. 'Tijdens het jaarcongres van de BPSW in november vorig jaar gingen veel handen omhoog bij de vraag: "Wie van u is maatschappelijk werker?" Bij de vraag "En wie van u is opbouwwerker?" ging maar één hand omhoog. En dat was nog een gepensioneerde ook! Dus het zal nog wel even duren voordat alle beroepsgroepen ervan overtuigd raken dat het goed is om je als sociaal werker op te stellen en daarnaast nog iets anders te zijn. De opleidingen pakken de samenvoeging van de opleidingen voortvarend aan, en op den duur heeft dat natuurlijk invloed. Als je vanaf de opleiding aangesproken wordt als "sociaal werker", dan heeft dat impact, dan gaan beginnende sociaal werkers zich dat ook als beroepsidentiteit aanmeten. Maar het kan nog jaren duren voordat de effecten daarvan zichtbaar worden in de herkenbaarheid van sociaal werk.'